

Ս. ԳՐԱԿԱՆ

ՕՏԱՐԱԿԱՆԸ

Օրը տարածամած էր արդեն, երբ Օտարականը Պետրոսին հետ առնւն վերադարձաւ: Գիշերը ծածկած էր լիճը, այգիներն ու մարդոց դէմքերը: Արեւելեան հորիզոնին դէմ, անապատին վրայ, կարծիր աստղ մըն էր կախուած, գինիի կաթիլի նման:

Կախառնառժի մէջ մեկնուելիք կը խօսուէր Հարիւրապետի ծառայի բժշկութեան մասին: Նայնիսկ տմենէն նախանձայնոյց և օտարատեսոյցները գոհ էին Հռովմայեցիին հղած շնորհէն: Սակայն այս պարագան Օտարականի հոգիին մէջ կը բանար շարքը անծայր խոհերու: Իր դէմքին վրայ ստուերն ու շողը կը դադողային հովին ներքին երազանքէն: Օտարականի աչքին՝ կտոր կտոր կը շինուին օրերը, որոնց իւրաքանչիւրին մէջ Անոր արուեստը անգունդներէ անգունդը անցնիլ մարդերու ցաւին, մեղքին ու երազներուն:

Իր մաքին տակն է Աստուծոյ Տունը: Հեթանոսաց գաւիթէն ներս, այժին ներկայացուցիչները իրենց սկիւզող ու տըրտում գրահներուն մէջ: Կլորակ սողաւորաներուն ներքեւ անոնց դէմքերը խիստ էին ու վերապահ, յստիք և լեցուն արհամարհանքով, ինչպէս սովոր են միշտ յողթողները ունենալ պարտաւածներու նկատմամբ: Անդին, կամարներու կիսամութին, կարծես վարդաոյրի մը վրայ, նիհար ու նկուն՝ կերպարանքները քահանաներուն, յոգնած մառնիկէ ու նոյնիկէ:

Իր շուրջը նստած են իրենները: Անոնք չէին զգար շարունը պատկերներու որոնք կը յագէին զինքը: Անոնցմէ մին խզկամ լուսթիւնը հարցուց. «Վարդապետ, ե՞րբ է ժամանակը երկնքի արքայութեան:

«Ժամանակը դաշտ մը չէ որ գայն կարենանք չափել գաւազանով, բառ Օտարականը, ոչ ալ ծով, գայն մղաններով հաշուելու համար: Անիկա սրտի գարկ

մըն է, երկարաձգուած՝ օրերու, ամիսներու և տարիներու երկայնքով: Հոգիին յիշողութիւնն է ան, միշտ ապրող ու քնաւ հաշարձող: Յիշող մաքին ու ապրող հոգիին համար միայն գոյութիւն ունի ժամանակը: Առանց երկնաւոր Հօրը ներկայութեան և գործին, օրերն ու տարիները չորցած տերեւներու նման թօթափուելու միայն արժանի են կեանքի ծառէն: Աստուծոյ ցոլքին երկարաձգումը մեր մէջ, կը կազմէ խորհուրդը ժամանակին»:

Իր շուրջիններէն ոչ ոք ճիշդ կրնար հասկնալ ըսուածները: Ոմանց համար այս խօսքերը փառէն նոր հանուած հացերու համն ունէին: Ուրիշներ հոն կը տեսնէին դալիքին հրաշքը: Ծառեր կը կարծէին թէ այլևս իրենց կը պատկանէր կապոյտ լճին շուրջ օրօրուող աշխարհը, որ կը նախերգանքէր Աստուծոյ արքայութիւնը:

Յաջորդ օրը Օտարականը սկսաւ շրջիլ գիւղէ գիւղ և քաղաքէ քաղաք, երբեմն ծովեզերք, երբեմն բարձունքի մը վրայ, խօսելու համար մարդոց: Ճիւղակ էր իր պատմութեանը, փեսայի նման: Երկիրը հարս կը թուէր ըլլալ իրեն, որովհետեւ ուր որ կոխէր՝ իր հեաքերուն վրայ կը ծաղկէր սերտութիւնը սիրտերու: Երբ նայէր մարդոց, անոնք կը լեցուէին քաղցրութեամբ, երբ նայէր ծառերուն, անոնք կը ծաղկէին կարծես, երբ կենար ձկնորսներու քով, նպաստաւոր հով մը կը բարձրանար և առկանները կը լեցուէին տրծաթ ու սկիւ ձուկերով:

Մարդերը կը լսէին իր խօսքերը և իրենց արիւնը վարդաշուրի և կաւը լոյսի կը վերածուէր: Օտարականին խօսքերէն յետոյ, ունկնդիրներուն կը թուէր թէ իրենցմէ իւրաքանչիւրի աչքին մէջ հրշտակ մը նստած է, թէ ամէն քարի ներքեւ Աստուծոյ բարիքը կայ, և թէ ամէն դարնը ող դուռ երկնաւոր Հօր կողմէն պիտի բացուէր: Այս սերտութիւնը ամանց մէջ շատ երկար կը տևէր, իսկ սերիշներուն մէջ կարճ:

«Ուրախ եղէք, և ոչ մէկ բանի հոգը մի ունենաք, որքան ատեն որ փեսան ձեզի հետ է, կը սիրէր ըսել Օտարականը: Պիտի դան օրեր, երբ դուք պիտի որբա-

նաք և այրիանաք, բայց պէտք չէ որ յուսահատիք, որովհետեւ անցնող իւրաքանչիւր օրը քիչ մը աւելի պիտի մօտեցնէ ձեզի երկնքի արքայութեան բացուող դռներուն:

Յուդան յօնքերը պոստած կը լսէր այս բոլորը: Ան չէր հետաքրքրուեր երկնքի թագաւորութեամբ, երկիրն էր իր միակ մտահոգութիւնը, անոր տիրել կարենալու յայտը միակ փառքը պիտի ըլլար իր ճիշդութեան: Օտարականը նշմարեց Յուդայի կնճռատած ճակատը և անոր ակօսներէն կարգաց իր մտածումը:

Վերկինքն ու երկիրը նոյն են, սիրելի Յուդա, ըսաւ Օտարականը ժպտելով, նոյն են նաեւ քարերն ու ամպերը, հողն ու երկինքը: Երկնքի արքայութիւնը օգի մէջ չէ, այլ մեր սիրտերուն խորը: Փոխեցէք ձեր սիրտերը, և երկինքն ու երկիրը պիտի գրկախառնուին, Հոռոմն ու Խորայէլը պիտի նոյնանան, և բոլոր մարդերը պիտի կըրայրանան:

Նոյն միջոցին Յովհաննէսը մօտեցաւ Օտարականին և ըսաւ բոլորի ներկայութեան, որ ինք չէր կրնար սիրել Յուդան: Վերք իրեն մօտենաւ, մօթ ոյժ մը զիս հեռու կը մղէ իրմէ, հաղարաւոր սուր ասեղներ կը ծակծկեն զիս կարծես: Երբ իրեն նայիմ, ինծի կը թափ թէ չար ու գիներ իր շուրջը պար կը դառնան և բաներ մը կը խօսին իր ականջին:

Վեռադայի խորհուրդն ու գողտիքը յետոյ պիտի գիտնաք, ըսաւ Օտարականը: Սակայն ան ուէ մէկէն աւելի պէտք ունի մեր սիրտին և կարեկցութեան: Որովհետեւ ով որ ունի՝ աւելին պիտի արուի իրեն, իսկ ան որ քիչ ունի, իր ունեցած քիչն ալ պիտի աւնուի իրմէ:

Տակաւ իր շուրջը կը հաւաքուէին կոյրեր, կաղեր և դիւահարներ, որոնց թիւը այնքան շատ էր այդ օրերուն: Օտարականը մօտեցաւ անոնց, որոնք կիսաբաց բերաններով իրեն կը նայէին: Ծեր մը զատուելով ամբոխէն, Օտարականին մօտեցաւ: Իր աչքերը զոյգ վէրքերու նման դուրս կը թափէին ականկապիճներէն: Կմախքացած իր պարանոցէն կախուած էին պանպանակներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը կրէր Տասնաբանեայ պատուիրան մը:

Վարդապետ, ըսաւ գողտջուն ծերունին, հարիւր տարեկան եմ և միայն կերպով պարանոցէս կախուած կը պահեմ Տիրոջ տասը պատուիրանները: Ամէն տարի Երուսաղէմ կ'երթամ և Տաճարին մէջ կը դահեմ պարտա խոյ մը, իմ մեղքերուս փրկութեանը համար: Տակաւին, վառել կուտամ Տաճարին բոլոր կանթեղները և կը ծխեմ անուշահոտ խուսկեր, և ամբողջ գիշերը չեմ քնանար և Սաղմոսներ կ'երգեմ: Երբեմն ասպղիւրուն կը նայիմ, երբեմն լեռներուն, սպասելով Տիրոջ գալըստեան, որ միակ վարձատրութիւնը պիտի ըլլայ սպասումներուս և փափաքներուս:

Օտարականը անոր նայեցաւ արտօմբէն, և թեթեւ ժպիտ մը ծաւալեցաւ իր շրթներուն՝ հեռաւոր լեռներու վրայ ծագող արեւին պէս: Վերսնին՝, ըսաւ անոր, ժամանակին արեւելեան մեծ քաղաքի մը մուտքին՝ մարմարեայ դահ մը կար: Անոր վրայ նստած էին հազար արքաներ, ձախ աչքէն կոյր, և հազար ուրիշներ՝ աջ աչքէն կոյր, և տակաւին սւրիշ հազար թագաւորներ, երկու աչքերէ կոյր: Բոլորն ալ կ'ուզէին որ Աստուած իրենց երեւի, սակայն բոլորն ալ գերեզման գացին առանց իրենց փափաքին հասնելու: Երբ արքաները մեռան, մեղկ օտքերով անօթի մսւրացիկ մը եկաւ և նստաւ գահին վրայ: Տէր, ըսաւ ան, մարդոց աչքերը արեւին անդամ չեն կրնար ուղիղ նայիլ, ի՞նչպէս պիտի կրնան Անտեսանելի տեսնել: Սակայն, ով Տէր, ըսաւ դժբախտ մսւրացիկը, մեղքցի ինծի, անգամ զօրութիւնդ և փառքդ, որպէսզի ես, որ աղքատ եմ և դառնացած, կարենամ Բեզի տեսնել: Աստուածը վերածուեցաւ կտոր մը հացի, գուռթ մը սոս ջուրի, տաք վերարկուի, խրճիթի մը և այդ խրճիթին առջև կնոջ մը՝ որ մանուկ մը կը դիտէր իր կաթով: Աղքատը վեր բարձրացուց իր բազուկները և ժպտեցաւ երջանկօրէն: Յետոյ ցած ձայնով ըսաւ. շնորհակալ եմ, Տէր, որ խոնարհեցուցի ինքզինքդ իմ սիրտս, հղար հաց, ջուր, զգեստ, կիւն և գուռակ, որպէսզի կարենամ տեսնել քու սիրելի և բազմերես դէմքդ:

Ոչ ոք խօսեցաւ: Ծերունին հառաչեց գոմէշի նման և անհետացաւ բազմութեան մէջ: Ճշմտի մեզի, ըսաւ մեծատուն մը, թէ ի՞նչ ձևով կրնանք փրկուիլ մեր մեղքերէն: Ունեցածներէդ բաժին հանէ չունեցողներուն, երկու շապիկներէդ մէկը չունեցողին առը, ըսաւ Օտարականը, այլապէս դատաստանի օրը բոլոր սննդածններդ, որոնք կեանքի բարիքին համար չեն գործածուած, իբրեւ ծանրացներ վիզէդ պիտի կախուին, քեզի դժոխքին խորը ընկզմելու համար:

Անշուշտ դատաստանը վերջին օրուան համար չէ միայն, այլ բոլոր օրերուն համար: Մեր արամադրութեան ներքեւ դրուած իւրաքանչիւր վայրկեանը երբ մեր փրկութեան չի ծառայեր, կը խլէ մեզմէ մեր լուսազոյնը, մեր երիտասարդութիւնը, մեր սեփերը և ի գուր վատնուած մեր ճիգերը: Ամէն օր մեր երկնաւոր Հայրը կը խօսի մեզի մեր կարելիութիւններու իրադարձման ի հաշիւ: Վասնզի ան որ չի գիտեր օգտագործել իր ունեցածները զո՞ւ պիտի դառնայ իր սննդածններուն:

Հարուստը խոժոռ մը նայեցաւ Օտարականին և հեռացաւ: Վարդապետը դառնալով շուրջիններուն, ըսաւ, «Որքա՞ն լայն է դժոխքին դուռը և նեղ ու զառիվեր ճամբան արքայութեան: Շատ ևս կանչուածները սակայն քիչ ընտրեալները»:

Երբ ծովեզրին մօտեցան, աշակերտները ուզեցին Օտարականին հետ միասին պտոյտ մը ընել լիճին վրայ: Անոնք քակեցին պտրտանները նաւին և բացուեցան լիճին խորերը: Հազիւ թէ հեռացած էին եզերքէն, յանկարծակի ելած հովէ մը նաւը սկսաւ տատանիլ ուժգնօրէն և մօտ էր ընկզմելու: Աշակերտները սարսափի մօտնուած Օտարականին կը նայէին: Այս վերջինը կը ժպտէր, կարծես իրեն ծանօթ խաղի մը առջև գտնուած ըլլար: Յետոյ մեղմօրէն վեր բարձրացուց իր ձեռքը և աշակերտները զգացին անմիջական խաղաղութիւնը իրենց շուրջ: «Ինչո՞ւ այսօր թերահաւատ եք ու վախկոտ, չէ՞ք գիտեր որ ևս ձեզի հետ եմ: Ով որ կը հաւատայ և կը սիրէ, մինակ չէ: Մինակ

ու վախկոտ են անոնք՝ որոնք լսկ մարմինն են կապուած: Սակայն մարմինը սեղա մըն է, որուն վրայ հոգին նստած է կեանքի անապատէն անցնելու համար:

«Երկու տեսակ հրաշքներ կան, ըսաւ Օտարականը, մարմնական և հոգեկան. Այս վերջինները միայն արժէք ունին: Մտքեցէք ձեր սիրտերը ու պիտի մաքրուին ձեր մարմինները: Հոգին ծառն է, իսկ դժոխքն ու արքայութիւնը պտուղները անոր: Անոնք որ կը հաւատան, անոնց աղբերացող արիւնը կ'ոռագէ իրենց թմրած մարմինները: Այդպիսիներ, թողած իրենց ընդարմացող մարմինն անթոցուպերը, պարելու կը սկսին: Ուրիշներ կը զգան լոյսը՝ որ կը հօտի իրենց մօտներու ծայրէն, իբրեւ հրաշք բղխումը իրենց հաւատքի զարկին: Հաւատքը պար ու թռիչք է մարմին մէջ:

«Նուաճել գիտցէք ձեր հոգ, ինքնագատուութիւնը գերազոյն վայրկեանն է մարդուն: Մի թողուք վսեմը զոր ձեր հոգին ունի, իբրեւ գերազոյն գանձ, իր նուազագոյնին վերածուի իրական և մեծ գործերը արիւնով միայն կը գրուին, և ինչ որ արիւնով կը գրուի՝ յաւերժութիւններու կը նայի: Արիւնը ոգի է և ոգին արիւնի ճամբուն վրայ կ'արձանագրէ իր յաղթանակները:

«Մարդը կամուրջ մը չէ աշխարհի և երկնքի միջև, այլ նպատակ մը, ստեղծագործութեամբ սահմանուած: Մարդը դաւանէ Երկնաւոր Հօր և երկինքն է վայրն իր կատարելութեան: Ազատագրել մարդուն մէջ ինչ որ անցեալին կը պատկանի և ստեղծել նորը որ ապագային կ'երթայ:

«Արեւը իր վախճանին երթալէ առաջ իր սակին կը թորէ ծովուն մէջ և ձկնորսի նաւուն վրայ, այնպէս ալ մարդեր իրենց մահուան մէջ պիտի հագնին փառքը երկրին, որուն կը խոնարհին: Մարդուն գերագոյն գանձը իր հոգին է, աշխարհը չի կրնար գանձարանը ըլլալ անոր: Հին Օրէնքը տախտակներու վրայ գրուեցաւ, սակայն նորը սիրտերուն մէջ պէտք է դրոշմուի:

«Հին Օրէնքին դո՛ւր կենդանին է, Նոր Օրէնքինը մարդն է ինքնին: Պէտք է

խորակել տախտակները և փոխել իմաստը բառերուն, չի՞նուած ուրիշ ականջներու համար: Նոր օրէնքը արձանագրութիւնն է հոգիին, որուն դրախտը անցեալին մէջը չէ, այլ ապագային: Որքան ատեն չեն ազատագրուած չին Աղամն ու Եւան մեր մէջ, մենք չենք կրնար ըլլալ որդիներ արքայութեան: Ներկան չի կրնար ապրիլ անցեալի հաշտոյն, այլ ապագային: Մենք աքսորականներ ենք անցեալէն և ժառանգորդներ ապագային:

«Թող գիտնան բոլոր անոնք՝ որոնք տէրերն են այս աշխարհին, թէ անարգարութիւնը, անհաւատութիւնը և անօթութիւնը երկար չեն կրնար ապասել: Որքան ատեն տակաւին հարուստները պիտի կրնան հանգչիլ փողոսկրեայ մահիճներու մէջ, վայելելով գինը թշուառներու արցունքին ու արիւնին: Աշխարհին խաղաղութիւն բերելու եկած չեմ, այլ սուր, որ իմ սէրս է, նոր օրէնքը մարդոց սիրտերուն: Ով որ ինքզինքը փրկել կ'սուզէ՝ պէտք է անցնի սիրոյ սուրէն: մեռնի այս կեանքի համար: աշխարհի չարիքին համար, վաղանցուկ փառքին համար և ապրի նոր ու յաւիտենական կեանքով, զոր ես կը բերեմ: Ես կը խորտակեմ օրէնքը, գրուած քարէ տախտակներուն վրայ, կը փշրեմ քարէ սիրտերը մարդոց, և կը բերեմ օրէնքը հոգիներուն, սէրն ու յայտը վաղուան:

«Կը բանամ ահա Աստուծոյ չորս դուռները, Արեւելք, Արեւմուտք, Հիւսիս և Հարաւ, որպէսզի բոլոր ազգերը անխտիր կարենան մտնել անոնցմէ ներս: Երկնաւոր Հօր սիրտը քարայր մը չէ, այլ անսահմանութիւն, ուր կրնան մտնել աշխարհ բնակող բոլոր իր որդիները:

Ե.

(Շարունակելի՝ 8)

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ԶՐՈՅՑՆԵՐԷՆ

ԵԳԻՊՏՈՍ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

•

Դարեր առաջ, արեւելեան անապատներէն մէկուն մէջ, շատ հին և բարձր արմաւենի մը կար: Բալոր ճամբորդները որոնք կ'անցնէին իր քովէն, իրենց կարաւաններով, կը կենային, կը հանգչէին իր սաղարդներուն ներքեւ, ապա կը շարունակէին իրենց ճամբան: Բոլորի հիացումին առարկայ եղող այդ ծառը կեցած էր անապատին մէջ, առանձին ու չքեղ, հսկայ պահնորդի մը պէս: Ոչ ոք գիտէր իր ծննդեան թուականը: Այնքան մեծ էր ու գնդեցիկ, որ մարդիկ կը մտածէին թէ աշխարհի սկիզբէն ի վեր անիկա հոն պէտք է եղած ըլլար:

Օր մը երկու մարդկային էակներ, կին մը և ծերունի մը, կը ճամբորդէին անապատէն: Ծառը տեսաւ զիրենք իր բարձունքէն՝ և զարմացաւ որ անոնք համարձակած էին անցնիլ այս ամայաքէն, առանց սեղաներու և առանց պաշտպանութեան:

«Կը զարմանամ, կ'ըսէր արմաւենին ինքնիրեն, որ այս անօգնական արարածները ցարդ զո՞հ չեն զացած վայրի գաղաններու, որոնք կը վխտան ամենուրեք, կամ գողերու, որոնք այս կարգի պատահութեան կը սպասեն: Ուշ կամ կանուխ, եթէ ազլխեան մահը անպատճառ կը հանդիպի անոնց: Առիւծները, ծառաւոր, աւազամորրիկը, այրող արեւը, աւազակները, մին կամ միւս, կրնան կորստեան մատնել զիրենք այս անծայր աւազադաշտին մէջ»:

Տարիներով ոչ մէկ բան գրուած էր սեղանութիւնը արմաւենիին, սակայն այս երկու ճամբորդներու յայտնութիւնը իր ստեղծուն առջև փռուած անապատին մէջ, տարօրինակ յազումով կը լցնէր զինքը:

Օտարականները տակաւ կը մօտենային, յագնութենէն դանդաղած քայլերով, հա-